

Reprezentacija Jadrana u vojvođanskoj mađarskoj književnosti

Od stranosti do prisvajanja

Kada govorimo o prikazima Jadrana u djelima vojvođanskih mađarskih pisaca, ne možemo se, barem kratko, ne osvrnuti na suštinu vojvođanske mađarske književnosti. Na području današnje Vojvodine mađarska književnost datira iz 14. stoljeća, ali o vojvođanskoj mađarskoj književnosti govorimo tek od razdoblja poslije Prvoga svjetskog rata.¹ Nastala je nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije, kad je to područje dospjelo pod vlast novonastale države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Njezino je formiranje determinirano povijesnim događajima: nova je državna granica odredila prostor u kojem će se formirati i djelovati, kao i potrebu uspostave sustava njezinih institucija. Novi prostorni uvjeti nisu služili samo kao okvir, nego su igrali značajnu ulogu i u formiranju identiteta.

Prema kulturnom teoretičaru Stuartu Hallu svaki je identitet smješten u simboličnom prostoru i vremenu.² “Svima je karakteristično ono što je Edward Said nazvao ‘imaginarnom geografijom’ [...]: imaju karakteristične ‘predjele’, ‘mjest’, ‘dom’, imaju *domovinu* – ali isto tako i vremenska mjesta – u pronađenim tradicijama koje spajaju prošlost i sadašnjost...”³ Bila su to važna pitanja i za vojvođansku mađarsku književnost počevši od njezina nastanka. Književnici su u tome vidjeli sigurna uporišta kojima su mogli opravdati svoje postojanje, a odnos prema mjestu im je pomagao u samodefiniranju.

U radu se daje povijesni presjek reprezentacije Jadrana u vojvođanskoj mađarskoj književnosti. Kada međutim istražujemo njezine prikaze Jadranskoga

mora, ne zanima nas njegova uloga u tradiciji opisivanja krajolika, već ga smještamo na imaginarni zemljovid koji je igrao značajnu ulogu u nastanku i oblikovanju vojvođanskoga mađarskog književnog identiteta.⁴

TRAGANJE ZA SREDINOM – TRAGANJE ZA IDENTITETOM

Tijekom procesa samoosvještenja vojvođanske mađarske književnosti važnu ulogu igra reprezentacija sredine. Književnost odsječena od svoga središta, Budimpešte morala je iznaći opravdanje za svoje postojanje, definirati svoj položaj. Među brojnim pitanjima oko kojih se raspravljalo na prvom je mjestu bilo pitanje: čime se pisac mora baviti, može li pisati o čemu god želi ili mora crpiti teme iz vlastite sredine.

Kornél Szenteleky, kojeg smatramo osnivačem vojvođanske mađarske književnosti, i sam je poslije duga dvoumljenja tragom Hyppolitea Tainea stvorio teoriju lokalnog kolorita, kojom je piscima programski naložio da prikazuju svoju sredinu i milje. Međutim, taj program ni sam nije uspio realizirati, u svojim pjesmama i pripovijetkama oslanja se na književničko iskustvo stečeno u Budimpešti, privlače ga svjetla i krajolici Pariza i Italije, izražava nostalgичnu čežnju za napuštanjem provincije. Szenteleky je Europljanin široka vidokruga, koji ne prati samo trendove u mađarskoj književnosti i likovnoj umjetnosti nego poznaje, osim umjetničkih događaja jugoslavenskih prostora, i francusku, njemačku i talijansku kulturu, govori i piše tim jezicima, a kada tvrdi kako smatra zamislivim da Bačku shvatimo kao umjetničku i duhovnu cjelinu,

¹ U ovoj je tematici do danas najrelevantniji rad Imrea Borija *A jugoszláviai magyar irodalom története* (Újvidék: Forum, 2007), u kojem se bavi i pretpoviješću vojvođanske mađarske književnosti.

² Sve prijevode – ako nije drugačije naznačeno – izradila je autorica članka.

³ Stuart Hall. *The Question of Cultural Identity*, u: *Modernity. An Introduction to Modern Societies*. Ed. Stuart Hall, David Hell et al. Cambridge, UK: Polity Press, 1995, str. 620.

⁴ Okviri ovoga rada nedovoljni su za nabrojanje svih vojvođanskih mađarskih pisaca i djela u kojima se spominje Jadran. Možemo se samo osvrnuti na ona koja su karakteristična s motrišta naše tipologizacije.

razmišlja u širem kontekstu. Bačku uspoređuje s duhovnim jedinstvom Tirola, Bretanje ili Škotske, a među područjima koje krasi duhovno jedinstvo vidi i Dalmaciju.⁵ Kao urednik praktičar smatra naročito ispravnik prikazivanje lokalnih boja, u brojnim člancima i studijama izražava očekivanje dolaska na svijet “pravoga” vođođanskog mađarskog romana jer vjeruje da zaista vrijedno ostvarenje može biti samo ono koje je niklo na tlu Bačke.

Najistaknutija institucija vojvođanske mađarske književnosti između dva svjetska rata bio je časopis *Kalangya* [*Krstina*] koji je uređivao Szenteleky, čija se književna produkcija predstavila već zrelim ostvarenjima. U objavljenim se pripovijetkama časopisa u prvom redu tematizira seoska sredina, što je razumljivo, naime, prema urednikovim smjernicama Bačka se smatrala teritorijem koji je valjalo osvojiti, pogodnim za književno oblikovanje i bliskim životu pisaca. Autori se u tim pričama služe “uopćenim obrascima seljačkog života”⁶, njihovi se junaci najčešće ne kreću u konkretnom prostoru i vremenu, nego su idealizirani likovi. Čitamo pohvalu siromaštvu, koje se stapa s moralnim kvalitetama, u kojemu se mahom nižu tragedije. U drugi tip pripovijetki spadaju vizionarske kratke priče Károlya Szirmaija, u kojima se spaja avangardno oblikovanje proze s doživljajem bačkog krajolika. Strepnja se projicira na krajolik nizine koja se čini beskrajnom, dok se u sjenama stogova kuku ruza naziru zloslutne slike.

Kako opis seoske sredine nije pojedinačan, tako nije ni interpretacija mora. Vrijedi, međutim, promotriti u kakvu se kontekstu spominje. U prvim brojevima, kada se govori o moru, riječ je o talijanskoj rivijeri. Međutim, nikada nećemo dobiti detaljan opis lokacije. Kad István Ényi evocira uspomene na jedno neobično putovanje u pripovijetki istoga naslova⁷, govori o zamišljenom putovanju, između ostalog obilazi grčki otok Kos, uz mnoštvo natuknica vezanih za povijest književnosti i kulture. Artúr Munk, koji je bio liječnik na brodu *Carpathia* na liniji Rijeka–New York i sudjelovao u spašavanju putnika s *Titanica*, napisao je mini-robinzonijadu pod naslovom *Kahwah* o opčinjavajućoj plavoj kavi jednog egzotičnog ocean skog otoka, i detaljno govori o situaciji na brodu i ponašanju kapetana u kriznim situacijama. U njegovoj pripovijetki, međutim, središnje mjesto ne zauzima prikaz života na moru, nego opis čudnog otoka sreće koji se pretvara u negativnu utopiju.⁸

⁵ Vidi: Kornél Szenteleky. *A Bácska mint művészi és szellemi egység*, u: *Kalangya*, 7, 1932, str. 394.

⁶ Csaba Utasi. *Irodalmunk és a Kalangya*. Forum, Újvidék, 1984, str. 82.

⁷ István Ényi. *Egy különös utazás története* (u slobodnom prijevodu: *Jedno neobično putovanje*), u: *Kalangya*, 5, 1932, str. 302–319.

⁸ Artúr Munk. *Kahwah*, u: *Kalangya*, 12, 1934, str. 855–864.

Lajos Borsodi u lirskoj bilješci pod naslovom *Szavak* [*Riječi*] opisuje prizor Jadrana.⁹ Narator sjedi na obali i promatra more, “boje, svjetla i gibanje” dovode ga do neobičnog stanja svijesti: obuzima ga osjećaj vječnosti, prepoznaje tajne veze postojanja. Život junaka poprima jasnije konture u pripovijetki *Egy darab élet* [*Komad života*] Andrása Adorjána. On se nalazi na primorju, pobjegao je iz nizine, privlačilo ga je mjesto o kojem je čuo mnogo lijepoga i o kojem je kao student često maštao. Kako je promijenio dom, promijenio je i zanimanje, liječnik je na moru postao glazbenikom.¹⁰ Narator pripovijetke more prikazuje kao na romantičnim slikama: kao plavi beskraj, dopunjen prizorom broda, kao i bijele pjene na kresti valova koji se lome na stjenovitoj obali. Lokacija nije sporna, junak “sjedi na obali mora u Jugoslaviji, razmišlja na mađarskom, kupaći je kostim kupio u nekoj njemačkoj prodavaonici, na njemu je češki zaštitni znak, sat mu je švicarski, i upravo je bacio englesku cigaretu koju je bio zapalio talijanskom šibicom.”¹¹ Glavni junak jednoznačno prolazi kroz krizu identiteta, imponira mu multikulturalna sredina, ali ga s vremenom obuzima čežnja. More mu ne pokazuje svoje egzotično ili zanimljivo lice, sve više sličići domaćem krajoliku: “Velika je voda ljenčarila, ponekad bi par ribica skakao i igrao se, baš kao kod kuće, na Tisi.”¹² Želio bi vidjeti “široka polja gdje se čežnjivi pogled ne sudara s brdima”.¹³ Kod njega je čest motiv “staklasti pogled” kojim promatra more. “Sve je bilo strano. Snuždeno je konstatirao da ne razumije more”¹⁴ – sažima narator doživljaj života junaka, zbog kojega se potom vraća u svoje rodno selo, a obalu mora napušta zauvijek. Jedan od najznačajnijih predstavnika vojvođanske mađarske književnosti, János Herceg svoje junake predstavlja u sredini koja se već nedvosmisleno može referencijalizirati. Tesari i zidari u njegovu tekstu pod naslovom *Szelen-cse* [*Selenča*] odlaze na privremeni rad u velegrad. A kako im grad osigurava egzistenciju, zaboravljaju seosku romantiku, u njihovim je očima i urbana sredina poput mora, uzbudljiva i puna izazova: “Ondje se čovjek osjeća kao da leži na valovima, i samo treba pustiti da ga nose.”¹⁵

⁹ Lajos Borsodi. *Szavak*, u: *Kalangya*, 2, 1939, str. 62–64.

¹⁰ Motiv bijega u bolji svijet, tj. na Jadran, bit će omiljen u proznom stvaralaštvu 1970-ih godina u novelama Zoltána Varge i romanu Istvána Domonkosa pod naslovom *A kitömött madár*, a glavni junak potonjeg također je glazbenik iz Vojvodine koji svira u hotelima na moru (vidi još: Éva Hózsza. *A novella Vajdaságban*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2009). Ovaj se junak, međutim, nije našao na obali Jadrana spletom okolnosti, nego je riječ o nekoj vrsti gastarbajterstva. (Ova se tema pojavljuje i u romanu Nándora Giona *Börtönről álmodom mostanában*.)

¹¹ András Adorján. *Kis darab élet*, u: *Kalangya*, 6, 1932, str. 383.

¹² *Isto*, str. 383.

¹³ *Isto*, str. 387.

¹⁴ *Isto*, str. 384.

¹⁵ János Herceg. *Szelen-cse*, u: *Kalangya*, 9, 1943, str. 406.

Doživljaj mora se 1930-ih godina otvara i ženskom pismu. Ljetovanje je i inače ugodna zabava, a u pripovijetki Erzsébet Börcsök pod naslovom *A nagy kaland* [*Velika avantura*] to je iskustvo još obogaćeno ekskluzivnošću. U tekstu nema konkretnog naziva mjesta, ali sastav društva nesumnjivo upućuje na Jadran, i to na jedan od luksuznih hotela. Djevojka iz nizine preko cijele godine marljivo radi da bi si mogla priuštiti ljetovanje, da bi iskoračila iz sivila svakodnevice, “da bi bila, ako i na samo nekoliko tjedana, daleko od svega što je do tada bilo, i živjela u izobilju, na tako lijepu mjestu i u tako lijepim okolnostima koje bi bile lijepe i da su samo san. Odsjela je u najboljem hotelu, nosila najljepše haljine, zabavljala se među najboljim ljudima, oh, da, zbog ovoga je vrijedilo cijele godine biti Pepeljuga, da bi potom tijekom tri tjedna dobila sve što bi joj inače bilo nedostižno.”¹⁶ Pod dojmom sredine pada u neuobičajeno stanje svijesti, čula su joj izoštrena, uživa u slobodi i otkrivanju tjelesnosti. Krugu pojmova vezanih za more dodaju se emotivni aspekti, naime, u pripovijetki Erzsébet Börcsök iskustvo mora pojavljuje se kao duhovni doživljaj.

NOVI ZADATAK PISACA – POGLED LJETOVELJA I PUTNIKA

U razdoblju između dva svjetska rata vojvođanski mađarski pisci prelaze s univerzalnih tema i shematiziranog prikaza prostora na prihvaćanje i opisivanje vojvođanskog krajolika. Strani predio, morska obala postaje sve bliskijom, sve sličnijom poznatoj okolini, nizini. Međutim, nakon Drugog svjetskog rata pisci dobivaju novi, drugačiji zadatak.¹⁷ Teoriju lokalnog kolorita moraju zauvijek zaboraviti jer je ona ideja klasnog društva koju je povijest pregazila. Književnost mora stupiti u službu narodne vlasti, “radeći i stvarajući sa starim i novim borcima napretka, na zajedničkom bojištu graditi branik miroljubivih naroda”.¹⁸ U biti se događa samo to da se teoriju lokalnog kolorita i njezine sljedbenike proglašava zakržljanim ostatkom buržoazije, a mjesto Vojvodine preuzima Jugoslavija, pa službeni naziv postaje jugoslavenska mađarska književnost. Najvažnijim organom književnosti određuje se časopis *Híd* [*Most*] koji je između dva rata izvršavao naloge komunističke partije, a sada mu je zadatak da postigne zadane ciljeve. Među njima je na prvom mjestu upoznavanje s narodima zemlje i njihovom kulturom, te otkrivanju međusobnih poveznica.

U svjetlu gore navedenoga jasno je da su tekstovi objavljeni u jedinom časopisu jugoslavenskih Mađara

informativno-propagandističke prirode. U pjesmi jednog od najpoznatijih pjesnika toga razdoblja Lászla Gála pod naslovom *Munkás a tengeren* [*Radnik na moru*]¹⁹ svi su sretni. Tekst se temelji na propagandističkim klišejima: more, sunce i ljetovanje “bacaju poljupce sreće” radniku koji je na ljetovanju i koji je zahvaljujući Domovini mogao ugledati more. Obraća se “divnome moru”, pita ga je li se u njemu već kupao “proleter”. I ribe se vesele, na prošlost prskaju vodu, a novom svijetu namiguju. Konobar “leti” u svom bijelom sakou i pita što bi volio večerati “drug” na ljetovanju, koji bi najradije bi pojeo “pola svijeta”. No svjestan je toga da još “desetine tisuća” ljudi čeka da dospije na more, želi da i njima ostane hrane i mora. Oduševljeno lirsko ja raduje se zahvalna srca, njegova je sreća neizmjenjiva. Prva pjesma o moru poslije Drugog svjetskog rata ideološki je snažno obojena.

Međutim, pisci ubrzo shvaćaju da se društvena očekivanja mogu pretočiti i u inteligentan književni čin. Žanr dnevnika, primjerice, pruža izuzetno povoljnu prigodu “za uspostavu kontakta između naroda”. Endre Lévy radi bilješke²⁰ na ljetovanju i na mentalni zemljovid svoga teksta unosi konkretne lokacije: u Kvarnerskom zaljevu, u podnožju Alpa more je “blistalo poput golema plava stakla [...]: posvuda je dostojanstveno odražavalo susačke, riječke i, malo dalje, opatijske palače.”²¹

Opis mora odražava pogled oduševljenog ljetovatelja, u njemu se presijavaju boje i svjetla, sve je u pokretu, sve vibrira: “Valovi se lome, otvaraju se vrtlozi: naš brod polazi. Rub tamnoplava vrtloga blješti bijelo, potom divlje zelenim sjajem šapuće nešto dubini gdje se – gotovo neprimjetno – pomaljavu školjke, stotine i tisuće sitnih morskih proletera čvrsto priljubljenih na oklop njemačkog ratnog broda koji leži na dnu luke...”²² Naglašavanje samo jednog jedinog predmeta – potopljenog njemačkog ratnog broda – i jedne jedine metafore – sitnih školjaka proletera – odaje razdoblje u kojem je tekst nastao.

Opis okolnosti ljetovanja je suzdržan, iako nesumnjivo sadrži sve one elemente koje je od suvremenih pisaca očekivala književna politika: opis kontrasta između siromašnih i bogatih te prijateljstva među raznim narodima spadali su u obvezne klišeje, iako nemamo razloga sumnjati kako je situacija bila takva i u stvarnosti:

Cio ovaj hotel je poput obiteljske kuće. Stanuje u njoj više od stotinu obitelji, Srbi, Hrvati, Mađari, Makedonci u jedinstvenoj obiteljskoj zajednici državnog hotela. Za nas, eto, više nije nedostižan stari sjaj Raba: svojim tankim novčanikom lako smo stigli dođe, do

¹⁶ Erzsébet Börcsök. *A nagy kaland*, u: *Kalangya*, 8, 1936, str. 481.

¹⁷ Sándor Steinfeld. *A jugoszláviai magyar írók és a magyar irodalom helyzete, szerepe és feladatai*, u: *Híd*, 11, 1947, str. 832–839.

¹⁸ *Isto*, str. 834.

¹⁹ László Gál. *Munkás a tengeren*, u: *Híd*, 7, 1947, str. 573–574.

²⁰ Endre Lévy. *Üzenet a palackban*, u: *Híd*, 9, 1947, str. 705–709.

²¹ *Isto*, str. 705.

²² Lévy. *Üzenet...*, str. 705.

hotela s mramornim stubištem i velikim predvorjem. Živimo u ovoj bratskoj zajednici kao rođaci ili stari znanci. Zajedno se šecemos, imamo zajedničke programe; zajedno plešemo i zajedno pjevamo.²³

Dok opisuje okruženje, nekoliko riječi ostavlja u izvorniku, primjerice, ne upotrebljava riječ *strand*, što je uobičajeno u mađarskom, nego *plaza*; time započinje niz stvaralaca koji geokulturne specifičnosti približavaju čitateljima zamjenom koda, postupkom koji na prijelazu iz dvadesetog u dvadeset i prvo stoljeće postaje sve popularnijim u vojvođanskoj mađarskoj književnosti.

Spomen mora postaje čestim naročito u poeziji, ali poprima opća metaforička značenja, bez obilježavanja konkretne lokacije, javlja se kao prostor kontemplacije, beskraj i slobode. Međutim, snažno izražena pozornost partije dodaje mu i drugačije značenje. Glavni urednik časopisa János Herceg ovako se sjeća metafora mora sredinom pedesetih godina: “Kontrola je bila strašna, ne samo mene, već i lista. Noću zvoni telefon, čujem glas Nándora Farkasa²⁴: “Jánose, zar tebi nije bila sumnjiva ona pjesma o moru i stijenama?” Kažem: “Koja pjesma?” “Pa zar ne vidiš da je to huškanje? Ta pjesma govori o Golom otoku.” *Híd* tada još nije izišao, tekst je bio u tiskari, upravo sam završio prijelom. Ali oni su već znali što će biti u njemu. Morao sam izostaviti tu pjesmu.”²⁵

Radnja pripovijetki ne odvija se u cijelosti u primorju, ali se u njima javlja ljetovanje kao uzorna životna aktivnost, često nailazimo na motiv da glavni junak planira ljetovanje, a putovanje na more postaje poželjnim i iz zdravstvenih i socijalnih razloga. Činjenični materijal pripovijetki odražava životno iskustvo pisaca.

U časopisu je do kraja pedesetih godina porastao broj dnevnčkih bilješki, putopisa, čak radnih dnevnika, što nedvosmisleno pokazuje sve veću mobilnost stvaralaca. Oni sve češće napuštaju svoja sela sa ciljem obavljanja dužnosti. Dospijevaju u udaljene krajeve zemlje na susrete pisaca, kulturne manifestacije. U književnosti je osjetno porasla upotreba pojedinih prostora, u čemu je prednjačilo more, od Kvarnera do Dubrovnika.

U svojim putopisima slikar Imre Sáfrány²⁶ svoje izlete naziva studijskim putovanjima. U potrazi je za nadahnućem, a izraziti mu je cilj i istraživanje kulture. Njegova putovanja nisu turističke prirode, lijepo vrijeme mu nije preduvjet, primjerice, u Rijeku kreće u siječnju. Njegov način viđenja pomaže mu steći iskustva koja odudaraju od uobičajenih. Carol Crawshaw i John Urry smatraju da je u biti pogled taj koji aktiv-

nosti koje bi inače bile svakodnevne i obične čini neuobičajenima.²⁷ U različitim diskursima dolaze do izražaja različiti pogledi. Imre Sáfrány prema svom objektu njeguje osobni, gotovo spiritualni odnos. Slike i boje opaža pogledom objektiva, kao da snima fotografiju.

Cilj putovanja nije ništa drugo doli poistovjećivanje s jugoslavenskim kulturnim identitetom. Putnik se trudi nadići stranost, upoznati Drugog, pa u riječkoj luci naprosto upija, “guta” trenutke. Vizualizira mnoštvo, užurbanost u luci, i tu sliku zapisuje u tekst. U Splitu opaža prozore koji gledaju na more. Zavidi njihovim stanarima na “intenzivnijem doživljaju svijeta”:

Vjerojatno je više umirujuće povući stolac pred prozor, brzim pokretom razmaknuti zastore, širom otvoriti prozor, ruke i srce, i duboko udahnuti. Vjerujem da se u sobe koje gledaju na more teže uvlači briga iza ormara, okvira slika i uzdaha, a harmonija zagrljenih krajnosti prožima oluje koje odjekuju u dubini školjaka isto kao i posvećene minute velikih zagrljaja.²⁸

Karakter njegova “pogleda” blizak je zapažanju Fridriha Ratzela po kojem more nudi duboko kontemplativno iskustvo, “njegova jedinstvena ravan omogućuje prostran pogled koji je na zemlji nezamisliv. [...] Premda i velika ravnica nudi jednak panoramski vidik kao i more, ipak ne ostavlja dubok utisak jer tom predjelu nedostaje svojevršno jedinstvo materija i boja.”²⁹

Pogled dominira i u njegovoj dubrovačkoj bilješci pod naslovom *A zöld madár*³⁰ [*Zelena ptica*], u kojoj se ponovno pokazuje kao majstor opažanja. Dok se šeće gradom, primjećuje malu zelenu pticu od kamena u izlogu jedne staretinarnice, ali je ne kupuje jer je smatra preskupom. Skulptura stara više stotina godina pokreće niz detaljnih opažanja. Čežnja čini tajanstvenu pticu sve nedostižnijom. U blizini tajanstvene ptice isprepliću se život i smrt, oblikuje se mistično iskustvo prolaznosti. Narator iz nizine registrira izuzetnost mjesta, ali više ne osjeća njegovu stranost, kreće se kao kod kuće, čak razmišlja i o mogućnosti stalnog nastanjenja.

²³ Carol Crawshaw – John Urry. *Aturizmus és a fényképező szem*, u: *Túl a turistakinteten*, ur. Jenő Bódi i Bertalan Pusztai. Budapest-Pécs-Szeged: Gondolat – PTE Kommunikáció- és Média tudományi Tanszék – SZTE Kommunikáció- és Média tudományi Tanszék, 2012, str. 56.

²⁴ Sáfrány Imre. *Halat fogott a felhő*, str. 129.

²⁵ Friedrich Ratzel. *Víz a tájban*, u: *Helikon*, 1–2, 2010, str. 120.

²⁶ Imre Sáfrány. *A zöld madár. Dubrovniki vázlatfüzet*, u: *Híd*, 4, 1959, str. 313–316.

²³ *Isto*, str. 706.

²⁴ Partijski dužnosnik, jedno vrijeme direktor izdavačke kuće.

²⁵ János Herceg. *Átmenthettem a menthetőt*, u: *Üzenet*. 7–8, 1989, str. 558–559.

²⁶ Imre Sáfrány. *Halat fogott a felhő*, u: *Híd*, 2, 1958, str. 127–137.

Do kraja 1950-ih godina pisci se “integriraju u kontekst koji nudi, kao prvo, karijeru, mogućnost objavljivanja i usavršavanja, kao drugo institucionalizirana kulturna dobra, a kao treće, neku vrstu angažiranosti (npr. kao direktora ili urednika).”³¹ Do tada se u govoru već ustalio – poslije veoma osporavan – *terminus technicus* “jugoslavenska mađarska književnost”, čije se granice mogu odrediti geokulturnim koordinatama:

“Jugoslavenski” mađarski pisac nije geografska odrednica i ne označava mjesto gdje mađarski pisac živi, sjeverno, istočno ili južno od domovine mađarskog pisca iz Mađarske, nego označava sadržaj: nedvostrano i s nepromjenjivom opravdanošću daje na znanje da na svijetu postoji jedna mađarska književnost, književnost koja je jezikom mađarska, a sadržajem jugoslavenska, koja kroz svoje pisce mađarskim jezikom izražava suštinu duhovnih i umjetničkih težnji jugoslavenskih naroda, koja se razvija i ostvaruje slobodno i bez ikakvih ograničenja u djelima jugoslavenskih mađarskih pisaca u ravnopravnoj zajednici jugoslavenskih naroda.³²

U književnosti se mogu opaziti izražene promjene, tektonska kretanja. Na području poezije István Domonkos svojom poemom *Rátka* najavljuje poetske promjene velikog intenziteta koje će dovesti do prevrednovanja književnosti.³³ Domonkos svoju pjesmu počinje kao sonet, potom prelazi u pjesmu u prozi, da bi na kraju prevladala tehnika slobodne asocijacije. U zahuktanu deklamaciju ugrađen je i tradicionalni patos slobodnog stiha. Pjesma je ditiramb posvećen životnoj radosti, slobodi i čulnosti – a s našeg motrišta važno je da je smještena na primorju. Pjesma nije samo osvojila prostor, nego ga je nanovo stvorila: dupini se bučkaju, Sunca nauljene kože kupaju se u vlastitoj svjetlosti, u žilastim zrakama Sunca na zalasku oleanderi se opraštaju od svojih dnevnih obrisa – u ovom čudesnom okruženju koji nema granica nastaje pravi slap poezije “dostojan krajolika”, koji se toliko ne obazire ni na gramatička pravila jezika da se uredništvo ne usuđuje pjesmu objaviti bez komentara, pa je povjerala jednom učenom profesoru na ocjenu.³⁴ Pjesma je “priča” o jednoj ljubavi na moru. U naslovu se pojavljuje riječ koja je nepoznata u mađarskom jeziku, *Rátka*, što nije ništa drugo doli verzija hrvatskog ženskog imena *Ratka*, napisana na mađarskom, no nije odmah prepoznatljivo jer se na

mađarskom drugačije izgovara, pa je značenje riječi tajanstveno i nejasno.

Sam tekst i način na koji ga István Domonkos oblikuje dokazuju da se percepcija poezije korjenito promijenila. Nedugo zatim pojavili su se eseji koji govore o tome kako su se otprije uvriježena obličja i metafore ispraznili. László Végel se u prikazu jugoslavenske mađarske poezije usredotočuje upravo na tu problematiku. Oštro kritizira pejzažnu poeziju, smatra da je se nadišlo i kao pjesnički, kritički i intelektualni program. Ova vrsta poezije pruža lažnu sliku jer sugerira da su “ovdje svi zadovoljni, svi pomalo glupi, samo duša pjesnika žudi za nekim čišćim, eteričnijim svijetom. I ovi ljudi pomalo spore pameti žive ovdje, u ovom bačkom rajskom krajoliku bez ikakve drame i konflikata.”³⁵

U raspravi se esejom oglasio i Ottó Tolnai. Citira pjesnika Györgya Somlyóa koji ističe da je more vječni kompleks mađarske poezije:

Možda ova, sve više zastarjela, privrženost doživljaju zemlje potječe iz činjenice da je naša država jedna od malobrojnih u Europi – pa i u cijelom svijetu – koje nemaju more. More od iskona stvara gradsku kulturu na obali beskrajne prirode – a zbog nedostatka mora čovjek, izgleda, pada u zabludu i misli kako od kulture postoji jedino ona seljačka; i tako što zbog toga pati, a i tako što se time hvali.³⁶

Pa tragom Somlyóevih misli nastavlja: “Možda su tek mladi vojvođanski pjesnici uspjeli prvi put osvojiti more za mađarsku poeziju. Oni su na moru kod kuće.”³⁷ Smatra da je pjesma pod naslovom *Tengerparti dél* [*Podne na primorju*] Ferenc Fehéra antologijske vrijednosti:

Šćućurena stabla smokava
igrala su se lovice
na *cesti* je vrisnula kočnica
a crno vino *barba Đorđa*
prelilo se u Sunce.

Postupak kojim Ferenc Fehér organizira pjesmu ni po čemu se ne razlikuje od onoga kojim piše svoje “bačke” pjesme, očito je da u njoj ne bi bilo ničega što bi bilo vrijedno Tolnaijeva zapažanja kad bismo rekvizite primorja zamijenili onima ravnice. Predmetni je svijet bio odlučujući činitelj u oblikovanju mišljenja. Hrvatske su riječi – koje smo istakli – i u mađarskom sačuvane u izvornom obliku, no to ne pojačava njihovu stranost u očima mađarskog pisca koji se služi hrvatskim jezikom, a “cesta” pisana mađarskim pravopisom u pjesmi djeluje egzotično.

Cijeli stvaralački put Otta Tolnaja prate slike mora, zajedno sa sviješću da time ulazi u posebnu

³¹ Oszkár Roginer. *A jugoszláviai magyar irodalom és a geokulturális identitás viszonya az ötvenes években (1951–1961)*, u: *Létiink*, 4, 2013, str. 144.

³² György B. Szabó. *Napló és feljegyzések II*, u: *Híd*, 5, 1960, str. 388.

³³ István Domonkos. *Rátka*, u: *Híd*, 3, 1962, str. 223–230.

³⁴ István Szeli. *Nem költői megjegyzések egy költeményre*, u: *Híd*, 3, 1962, str. 231–235.

³⁵ László Végel. *A jugoszláviai magyar költészet I*, u: *Híd*, 9, 1966, str. 942.

³⁶ Ottó Tolnai. *Az egyszerűség problémái*, u: *Új Symposium*, 22, 1966, str. 24.

³⁷ *Isto*.

konstelaciju s poezijom. More je u njegovoj poeziji najčešće programski motiv. Njegovu poeziju karakterizira skupljanje riječi,³⁸ istražuje njihov ugodajni sadržaj i energiju položaja, te u svoje tekstove ne ugrađuje samo njihove elemente okruženja, nego i slikarstva, književnosti, kulturne povijesti. Predmetni svijet pjesama gradi sa strpljivošću antropologa i kolekcionara. Najvažnije metafore organizira oko značenja azura, već su ga i nazvali “enciklopedistom azura”, pa i “admiralom Jadrana”. Kako od svoga životopisa stvara privatnu mitologiju, tako stvara i mistifikaciju mora.

Pravi oblik izražavanja proširenog identiteta je kada more proglašeno svojim postaje temeljem samo-definicije u odnosu mađarskog pisca koji živi u Jugoslaviji i mađarskog pisca koji živi u Mađarskoj. U knjizi reportaža Ottó Tolnai ovako navodi svoju rečenicu koja je izazvala veliku buru: “mađarski se pjesnik iz Jugoslavije razlikuje od mađarskog pjesnika iz Mađarske po tome što ima more, mi imamo, ja imam more.”³⁹ Slijedom prisvajanja prostora stvara se reorganizirana, prostorno specifična i razgranata društvena mreža, a u toj percepciji more ima moć da u istom trenutku razdvaja i stvara koheziju unutar zajednice.

U poeziji Otta Tolnaja reprezentacija Jadrana ima više etapa.

Dok pjesme o Jadranu iz šezdesetih godina karakterizira neosporno posjedovanje mora, potpuna identifikacija sa sredinom i istodobno, u izričaju, sigurnost u odbacivanju prijašnjih poetskih izričaja, a pjesme nastale osamdesetih godina karakterizira svojevrсна potreba za legitimitetom u odnosu na posjedovanje Jadrana, kao i potraga za mogućim načinom poetskog izričaja, pjesme iz zbirke *Balkáni babér* [Balkanski lovor] karakteriziraju gubitak mora kao životne sredine (u kojoj poezija živi) i istodobno negacija mogućnosti bilo kakva poetskog izričaja.⁴⁰

DOŽIVLJAJ THALATTA – DIJALOG TEKSTOVA

Intertekstualni identitet temelji se na dijalogu među tekstovima, to je dinamičan pojam koji nastaje uslijed uzastopna iščitavanja dvaju ili više tekstova. U vezi s doživljajem mora u vojvođanskoj se književnosti više puta artikulira doživljaj *thalatta*, odnosno onaj ushićeni, radosni trenutak kada se, slično starim Grcima poslije duga lutanja, prvi put ugleda more.⁴¹

³⁸ Éva Toldi. *Identitásjelölő tárgyak a vajdasági magyar irodalomban*, u: *Hungarológiai Közlemények*, 1, 2016, str. 9–20.

³⁹ Ottó Tolnai. *Költő dísznőszírből*. Kalligram: Pozsony, 2004, str. 191.

⁴⁰ István Ladányi. *Az Adria-motvum változásai Tolnai Ottó költészetében*, u: *Eresszai észrevételek*. zEtna: Zenta, 2013, str. 152.

⁴¹ Kao karakterističan primjer navodimo esej Otta Tolnaja posvećen Istvánu Némethu i njegovoj općinjenosti Dubrovnikom: *Németh Istvánról*, u: *Híd*, 1, 1989.

Vrhunac putovanja mađarskih putnika na Jadran jest trenutak kada ugledaju more.⁴² Možda najljepši opis doživljaja *thalatta* u mađarskoj književnosti 20. stoljeća nalazimo u Trećem poglavlju zbirke pripovijetki Dezsőa Kosztolányija pod naslovom *Kornél Esti* “u kojem ga, neposredno nakon mature 1903. godine, u noćnom vlaku prvi put u usne poljubi djevojka.”⁴³ Estija u priči osim poljupca očekuje još jedna “akcija” jakog emotivnog naboja: kada ugleda more. Junak na pragu odraslosti, pred kojim je cio život, bio je zgađen poljupcem, osjećao se kao da su mu na usne pritisli krpu za pranje suđa: “Bolno je cvilio, lamatao okolo-naokolo, dugo se bacakao. Zatim mu se iz grla prolomio kratak krik. ‘Ne’ – odzvanjalo je – ‘jao’.”⁴⁴ A kad je ugledao more, iz njega je buknuo ditiramb:

Thalatta, thalatta. Nepromjenjivo, vječno jedno, cjelovito, u katedrali planinskih lanaca, između stupova hrama, ti sveta vodo zemlje, u zdencu posvećene vode udubljenju među hridinama, krstionica svake veličine koja je ikad živjela na ovome svijetu, ti mlijeko majke zemlje. Napoji me, iskupi me, oslobodi me nemani. Učini me onim za što sam se rodio.⁴⁵

Vojvođanska autorica Erzsébet Juhász u tekstu pod naslovom *Után-utazás Esti Kornél fiumei gyorsán* [Naknadno putovanje riječkim brzim vlakom Kornéla Estija] ta dva momenta u tekst ugrađuje bez navodnika, prvi doslovno, a drugi u fragmentima. Narator pripovijetke projicira uspomene sa svojih nekadašnjih putovanja na put kojim je išao junak Kosztolányijeve pripovijetke. Međutim, u preklapanju dviju priča dolazi do pomaka. Dio teksta koji govori o zgađenosti u tumačenju Erzsébet Juhász govori o ratu koji vodi do raspada bivše Jugoslavije, o tome da je identitet u opasnosti, a na mjestu doživljaja *thalatta*, na mjestu nekadašnjeg putovanja, mora koje znači slobodu, pojavljuje se “od zaprepaštenosti staklasto plavo oko” koje bulji u prazno. U tekstu se istovremeno prizivaju sretne godine mira otprije stotinu godina, vlastite uspomene iz djetinjstva i vrijeme pripovijedanja. Tri vremenske ravni čine naratorov identitet koji – posredstvom doživljaja mora – sve više poprima obilježja raspada.

IDENTITET PRIPADANJA

Na koncu možemo zapaziti još jednu posebnu značajku identiteta. Identitet pripadanja stvaraju pisci rođeni u Hrvatskoj koji se, i unatoč tome što žive u Vojvodini, smatraju mađarskim piscima iz Hrvatske. Njihovu odluku učvršćuje i to što su na području današnje Hrvatske nastala brojna djela stare mađarske književnosti, između ostaloga, u 16. stoljeću u baranji-

⁴² Vidi: Franciska Čurković-Major: *Szabó Lőrinc kelet-adriai utazásai*. Miskolc: ME BTK Szabó Lőrinc Kutatóhely, 2010.

⁴³ Kosztolányijeve pripovijetku citiramo u prijevodu Kristine Peternai: Dezső Kosztolányi. *Kornél Esti*. Zagreb: Disput – Hrvatsko filološko društvo, 2008, str. 31.

⁴⁴ *Isto*, str. 52.

⁴⁵ *Isto*, str. 58–59.

skom Lugu prva drama na mađarskom jeziku (Mihály Sztárai), a u 19. stoljeću prvi mađarski prijevod Shakespearea (Zsigmond Ács). Ovdje su i u drugoj polovici 20. stoljeća živjeli i pisali brojni književnici, a u Osijeku, Zagrebu i Rijeci do danas susrećemo autore mađarskoga jezičnog izraza. Motivacija pisaca koji više ne žive u svom zavičaju osobnog je značaja i emocionalne naravi. Svoju pripadnost ne određuju na temelju mjesta stanovanja koje smatraju slučajnim, već na temelju mjesta podrijetla, a identitet podređuju vlastitoj odluci.

Pjesnik, sveučilišni profesor i autor brojnih studija, István Bosnyák pretkrak života odlučio je promjenom imena naglasiti svoj identitet i naznačiti svoj zavičaj dodavanjem atributa "Baranyai" [*Baranjski*] pa je posljednje knjige izdao pod imenom István Baranyai Bosnyák.⁴⁶ Njegova vezanost za zavičaj dolazi do izražaja u beletrističkim tekstovima.

Gotovo svaka od devetnaest knjiga Ferenc Kontra veže se uz Baranju.⁴⁷ Jedno od mjesta radnje njegove knjige *Angyalok regénye* [*Roman o anđelima*] je jadranska obala. Uspomene iz djetinjstva evocira u tri poglavlja. Primorje promatra kao dio svoga zavičaja i identiteta, budući da je rođen i odrastao u Hrvatskoj te ljeta redovito provodio na Jadranu. Njegove priče sadrže autobiografske elemente. Otac mu je bio profesor povijesti, koji je u skladu sa svojim područjima zanimanja i sina uputio u to s koliko se niti mađarska kultura vezivala za Jadran u prethodnim stoljećima. Obratio je pozornost i na to da sina odvede na lokacije koje su igrale važnu ulogu u formiranju mađarske književnosti, kao što su Dubrovnik, Zadar, Rijeka, Split, Trogir i Rovinj, gde se odvija i radnja jednog poglavlja knjige, pod metaforičkim naslovom Car Rovinja. Spomen cara upućuje na lik snažna oca, u tekstu se osvjetljava psihološka pozadina dominantnosti.

Otac bi uvijek, svaki put kad smo ovdje ljetovali, rekao da je ovo najljepša kuća u cijelom primorju. Mi smo kod kuće, nikada nismo ni otišli. Drugi su turisti. Zajedno sa svojom sjenkom zavaljenom nad morem, cedar zakrivljen u struku, oživjeli kip vjetrov ostao je naš. Pa tko bi nam ga i kada uopće oduzeo.⁴⁸

Ovaj način shvaćanja prostora razvidno se razlikuje od doživljaja Jadrana drugih autora. Naime, oni kojima su još roditelji odrasli ondje u tom su se predjelu osjećali kao kod kuće, poznavali su ovaj svijet iznutra. Pored konkretnih lokacija oblikuje se i do-

⁴⁶ Na ovu je odluku najvjerojatnije utjecao i primjer njegove nastavnice, istaknute povjesničarke kulture na mađarskom jeziku toga područja, Júlije Schneider iz Zmajevca, koja je promijenila ime u Júlia Baranyai.

⁴⁷ Među njima ne nalazimo samo zbirke pjesama i pripovijetki, odnosno romane, nego i antologiju povijesti književnosti koja predstavlja mađarska književna djela nastala na području Hrvatske, od početaka do današnjih dana (Ferenc Kontra. *Horvátország magyar irodalma*. Eszék: HunCro, 2011).

⁴⁸ Ferenc Kontra. *Angyalok regénye*. Budapest: Magyar Napló, 2014, str. 85.

življaj mora, koji je jedan od presudnih doživljaja djetinjstva. Pripovjedač citira očeve riječi, formulira iste rečenice koje se javljaju kao obiteljsko nasljeđe i prelaze u tradiciju kao i zajednički doživljaji.

Sličnu priču priča i poglavlje pod naslovom *Vedran legyőzi a szörnyet* [*Vedran pobjeđuje čudovište*], koje je također vezano za djetinjstvo. U njemu su uz mađarskog dječaka glavni junaci dječak hrvatske i dječak talijanske nacionalnosti koji su se tijekom godina upoznali. Svakog su se ljeta družili, zajedno se igrali, kao da su sva trojica oduvijek živjela u istom selu, upoznali su i ostale članove obitelji na otoku Krku, u Malinskoj, gdje jezično šarenilo ima dugu tradiciju.

No to mjesto postaje važnim i u drugom pogledu. Pisac-pripovjedač vraća se u Malinsku kako bi, sad već obogaćen znanjem vlastitih povijesnih istraživanja, detaljnije proučio mjesto kamo je krunski princ Rudolf nekoć odlazio u lov. U noveli koje se radnja odvija u Malinskoj 1885. godine Rudolf se priprema postati carem Monarhije i osjeća da mora u svakom pogledu pobijediti svoga oca, pa i u lovu i muškosti. Ferenc Kontra u *Romanu o anđelima* tom niti radnje, Rudolfovim aktivnostima spaja vodeni svijet Jadrana i Baranje, naime u njegovu je zavičaju upravo krunski princ prvi proglasio svjetski poznati Kopački rit, zajedno sa šumom Tikveš, zaštićenim područjem prirode.

ZAKLJUČAK

Rad polazi od toga da svaki vojvođanski mađarski pisac ima nekakav doživljaj vezan za Hrvatsku i more, što redovno izražava i u tekstovima. Među prikazima Jadrana razlikuje prve interpretatore mora, koji uslijed definiranja vlastitoga identiteta otkrivaju raznolikost morskih motiva. Pogled ljetovatelja manifestira se u zahvalnosti za radosti primorja, a pogled putnika upija beskrajnost mora; istovremeno je i u priobalnim gradovima u potrazi za svojim identitetom i prepoznaje svoje rodno mjesto, mjesto gdje se osjeća kao kod kuće. Primjer proširenoga identiteta je kada "vlastito more" postaje temeljem samodefiniranja u odnosu vojvođanskog mađarskog pisca i mađarskog pisca iz Mađarske. I osvajanje i gubitak mora imaju velik utjecaj na konstrukciju i pomak identiteta. Doživljaj *thalatta* može se povezati i s nastankom intertekstualnog identiteta i ukazuje na paralele među tekstovima. Na koncu, o identitetu pripadanja progovaraju pisci rođeni u Hrvatskoj koji se, premda živeći u Vojvodini, smatraju mađarskim piscima iz Hrvatske, a svoj identitet određuju na temelju podrijetla i izbora, vlastite odluke. U djelima se istovremeno raspliće i bogata mreža emocija, a time stranost prostora nestaje i odigrava se prisvajanje Jadrana. More se ne prikazuje kao puki geografski objekt, nego se za njega u svakoj epohi veže i vlastiti identitet. Stoga Jadransko more nikada ne postaje zastrašujućim, već funkcionira kao objekt čežnje na imaginarnom zemljovidu stvaralaca.

IZVORI

- Adorján, András. *Kis darab élet*, u: *Kalangya*, 6, 1932, str. 385–388.
- Borsodi, Lajos. *Szavak*, u: *Kalangya*, 2, 1939, str. 62–64.
- Börcsök, Erzsébet. *A nagy kaland*, u: *Kalangya*, 8, 1936, str. 481–484.
- Domonkos, István. *Rátka*, u: *Híd*, 3, 1962, str. 223–230.
- Ényi, István. *Egy különös utazás története*, u: *Kalangya*, 5, 1932, str. 302–319.
- Gál, László. *Munkás a tengeren*, u: *Híd*, 7, 1947, str. 573–574.
- Herceg, János. *Szelencse*, u: *Kalangya*, 9, 1943, str. 401–407.
- Herceg, János. *Átmenthettem a menthetőt*, u: *Üzenet*, 7–8, 1989, str. 555–561.
- Kontra, Ferenc. *Horvátország magyar irodalma*. Eszék: HunCro, 2011
- Kontra, Ferenc. *Angyalok regénye*. Budapest: Magyar Napló, 2014.
- Kosztolányi, Dezső. *Kornél Esti*. Prev. Kristina Peternai. Zagreb: Disput–Hrvatsko filološko društvo, 2008.
- Lévay, Endre. *Üzenet a palackban*, u: *Híd*, 9, 1947, str. 705–709.
- Munk, Artúr. *Kahwah*, u: *Kalangya*, 12, 1934, str. 855–864.
- Sáfrány, Imre. *Halat fogott a felhő*, u: *Híd*, 2, 1958, str. 127–137.
- Sáfrány, Imre. *A zöld madár*. *Dubrovnik-i vázlatfüzet*, u: *Híd*, 4, 1959, str. 313–316.
- Steinfeld, Sándor. *A jugoszláviai magyar írók és a magyar irodalom helyzete, szerepe és feladatai*, u: *Híd*, 11, 1947, str. 832–839.
- Szenteleky, Kornél. *A Bácska mint művészi és szellemi egység*, u: *Kalangya*, 11, 1932, str. 493–495.
- Tolnai, Ottó. *Az egyszerűség problémái*, u: *Új Szimpozium*, 22, 1966, str. 23–24.
- Tolnai, Ottó. *Költő disznósírból*. Kalligram: Pozsony, 2004.
- Tolnai, Ottó. *Németh Istvánról*, u: *Híd*, 1, 1989, str. 88–94.
- Végel, László. *A jugoszláviai magyar költészet I*, u: *Híd*, 9, 1966, str. 935–955.

LITERATURA

- Bori, Imre. *A jugoszláviai magyar irodalom története*. Novi Sad: Forum, 2007.
- Ćurković-Major, Franciska. *Szabó Lőrinc kelet-adriai utazásai*. Miskolc: ME BTK Szabó Lőrinc Kutatóhely, 2010.
- Hall, Stuart. *The Question of Cultural Identity*, u: *Modernity. An Introduction to Modern Societies*. Ed. Stuart Hall, David Hell et al. Cambridge, UK: Polity Press, 1995, str. 596–631.
- Hózsá, Éva. *A novella Vajdaságban*. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, 2009.
- Ladányi, István. *Az Adria-motívum változásai Tolnai Ottó költészetében*, u: *Eresszai észrevételek*. zEtna: Zenta, 2013, str. 137–159.
- Ratzel, Friedrich. *A víz a tájban*, u: *Helikon*, 1–2, 2010, str. 119–128.
- Roginer, Oszkár. *A jugoszláviai magyar irodalom és a geokulturális identitás viszonya az ötvenes években (1951–1961)*, u: *Létiünk*, 4, 2013, str. 138–156.

Szabó, György B.. *Napló és feljegyzések II*, u: *Híd*, 5, 1960, str. 382–395.

Toldi, Éva. *Identitásjelölő tárgyak a vajdasági magyar irodalomban*. u: *Hungarológiai Közlemények*, 1, 2016, str. 9–20.

Crawshaw, Carol; Urry, John. *Aturizmus és a fényképező szem*, u: *Túl a turistatekinteten*, ur. Jenő Bódi i Bertalan Pusztai. Budapest–Pécs–Szeged: Gondolat–PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék–SZTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012. str. 62–89.

Utasi, Csaba. *Irodalmunk és a Kalangya*. Újvidék: Forum, 1984.

SUMMARY

REPRESENTATION OF THE ADRIATIC SEA IN THE HUNGARIAN LITERATURE OF VOJVODINA

The article starts out from the fact that every Hungarian writer in Vojvodina has some kind of experience related to Croatia and the sea which they display in their texts. Among the depictions of the Adriatic, the author distinguishes in particular those writers depicting the sea as their first experience who, by reference to their own identities, discover the multifariousness of the sea motifs. The look of the traveler encompasses the vastness of the sea, yet searches for his own identity in the seaside places to recognize in them his native village. When he manages to abstract himself from that, he moves around freely and easily in a new environment. An example of this expanded identity is when the “one’s own sea” becomes the basis for self-definition between a Hungarian writer from Vojvodina and another from Hungary. The acquisition or loss of the sea both greatly affect the construction and changing of identity. The Thalatta-experience can also be related to the formation of intertextual identity and shows intertextual parallels. Finally, there are those writers giving expression to their sense of belonging who were born in Croatia and in spite of living in Vojvodina regard themselves to be Croatian-Hungarian writers who base their identity on individual decision wavering between origin and choice. The works also unfold a rich web of emotions, and the feeling of alienness ceases to exist: the “adoption” of the Adriatic sets in. Hungarian writers from Vojvodina do not depict the sea as a mere geographical object but also subsume it into their own identity at all times. This is why the Adriatic never turns out to be forbidding but functions as the object of yearning on the imaginary geographical map of their own creation.

Key words: Hungarian literature, the Adriatic Sea, geocultural identity, domestic and foreign, Hungarian and Croatian cultural contacts